ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ

Г-Н Y. ВОТ

представено на 19 май 2009 година [1]

1. В настоящото дело Съдът за първи път трябва да даде тълкуване на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения [2], и по-специално на член 4 от Конвенцията, който урежда механизъм за определяне на приложимото право към даден договор при липса на избор от страните.

2. В това дело от Съда се иска да се произнесе по въпроса кое по силата на тази разпоредба е приложимото право към договор с предмет предоставяне на транспортно средство за превоз на товари по определен маршрут.

3. В действителност член 4, параграф 1, първо изречение от Римската конвенция предвижда общо правило за определяне на приложимото право към договорите при липса на избор от страните, допълнено с обща презумпция в параграф 2 и специална презумпция, посочена в параграф 4 от същия член, приложима спрямо договора за превоз на товари.

4. Освен това на Съда е зададен въпросът дали в съответствие с член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция спрямо част от договор като разглеждания в главното производство може да се прилага правото на държава, различна от тази, с която договорът като цяло е в най-тясна връзка.

5. В настоящото заключение ще посоча причините, поради които считам, че спрямо договор с предмет предоставянето на транспортно средство за превоз на товари по определен маршрут не се прилага член 4, параграф 4 от Римската конвенция, когато мястото на дейност на предприятието, което предоставя това транспортно средство е в държава, различна от тази, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на съдоговорителя.

6. По-нататък ще обясня защо според мен с цел определяне на приложимото право към такъв договор националният съд следва в съответствие с член 4, параграф 1, първо изречение от Римската конвенция да установи правото на държавата, с която този договор е в най-тясна връзка.

1 — Език на оригиналния текст: френски.

2 — Конвенция, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (ОВ L 266, 1980 г., стр. 1 [ОВ L 347, 2007 г., стр. 1], наричана по-нататък „Римската конвенция“).

7. На последно място, ще изложа мотиви защо считам, че спрямо отделни части от разглеждания в главното производство договор не може да се прилага правото на държава, различна от тази, с която договорът като цяло е в най-тясна връзка.

разпоредба „[д]оговорът се урежда от избраното от страните право. Изборът трябва да бъде изричен или да следва ясно от разпоредбите на договора или обстоятелствата по случая. Чрез избора си страните могат да изберат приложимо право за целия или за част от договора“.

I — Правна уредба

11. При липса на избор Римската конвенция установява общ принцип, приложим спрямо всички договори с цел определяне на приложимото право, който е допълнен с презумпции.

8. Римската конвенция влиза в сила на 1 април 1991 г. Волята на договарящите държави към този момент е да бъдат преодолени множеството съществуващи стълкновителни норми, като се установят унифицирани правила за приложимото право към договорните задължения.

12. Така съгласно член 4, параграф 1 от тази конвенция, „[д]околкото приложимото право не е било избрано в съответствие с член 3, договорът се урежда от правото на държавата, с която той е в най-тясна връзка. Въпреки това, ако една част от договора може да бъде обособена от останалата и е в по-тясна връзка с друга държава, тази част по изключение може да се уреди от правото на тази друга държава“.

9. По силата на член 1 от Римската конвенция разпоредбите ѝ се прилагат към договорните задължения при всяка ситуация, съдържаща колизия между правото на различни държави, с изключение на определени области, изброени в параграф 2 от същия член [3].

13. Член 4, параграф 2 от Римската конвенция гласи:

10. В член 3 Римската конвенция прогласява принципа за автономия на волята на страните. В действителност според тази

„При условията на разпоредбите в параграф 5 от този член се презумира, че договорът е в най-тясна връзка с държавата, с която страната, която трябва да

3 — Става дума например за гражданското състояние и дееспособността на физическите лица, договорните задължения относно завещания и наследства, режимите на съпружеските отношения, правата и задълженията, произтичащи от семейните отношения, родството, брака, както и арбитражните споразумения и споразуменията за избор на съд.

изпълни [характерната] престация по договора, е имала, в момента на сключването на договора, своето обичайно местопребиваване или, в случая на търговско дружество, сдружение или юридическо лице, своята централна администрация. Ако договорът е сключен в изпълнение на занятието или професионалната дейност на тази страна, тази държава е държавата, в която се намира нейното основно място на дейност или, ако съгласно разпоредбите на договора задължението трябва да бъде изпълнено на място, различно от основното място на дейност, това е държавата, в която се намира това друго място на дейност.“

14. Договорите за превоз на товари са предмет на специална презумпция. В действителност по силата на член 4, параграф 4 от Римската конвенция „[д]оговорът за превоз на товари не се подчинява на презумпцията в параграф 2. При този договор, ако държавата, в която в момента на сключването на договора се намира основното място на дейност на превозвача, е също държавата, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на товародателя, се презумира, че договорът е в най-тясна връзка с тази държава.“

15. По-нататък тази разпоредба уточнява, че „[п]ри прилагане на този параграф за договори за превоз на товари се считат договорите за еднократен превоз или други договори, които основно имат за предмет превоза на товари“.

16. На последно място, Римската конвенция предвижда възможността националният съд да не приложи презумпцията по член 4, параграф 2, ако характерната престация не може да бъде определена, както и презумпциите на параграфи 2, 3 и 4, когато от обстоятелствата като цяло е видно, че договорът е в най-тясна връзка с друга държава.

II — Обстоятелствата и главното производство

17. Intercontainer Interfrigo SC (наричано по-нататък „ICF“) е дружество, установено в Белгия. Balkenende Oosthuizen BV (наричано по-нататък „Balkenende“) и MIC Operations BV (наричано по-нататък „MIC“) са дружества, установени в Нидерландия.

18. В рамките на проект за железопътна връзка за превоз на товари между Амстердам (Нидерландия) и Франкфурт (Германия), ICF предоставя вагони на Balkenende за сметка на MIC. ICF следва да осигури железопътния превоз, като за целта закупува локомотиви и поръчва необходимите услуги. MIC отдава под наем на трети лица капацитета за натоварване, с който разполага и контролира оперативната част от превоза.

19. Между страните не е сключен писмен договор. ICF изпраща единствено проектодоговор, в който за приложимо спрямо договора право е посочено белгийското. Този проектодоговор не е подписан от страните. Въпреки това споразуменията са изпълнявани в периодите от 20 октомври до 13 ноември 1998 г., както и от 16 ноември до 21 декември 1998 г.

20. На 27 ноември 1998 г. ICF изпраща на MIC първа фактура на стойност 107 512,50 EUR за услугите, извършени между 20 октомври и 13 ноември 1998 г. На 22 декември 1998 г. на MIC е изпратена втора фактура на стойност 67 100 EUR във връзка с изпълнението на споразуменията за периода от 16 ноември до 21 декември 1998 г.

21. Тъй като MIC не плаща по фактурата от 27 ноември 1998 г., на 7 септември 2001 г. ICF му изпраща покана да извърши плащане по посочената фактура, но без успех.

22. ICF предявява иск пред Rechtbank te Haarlem (Нидерландия) и претендира Balkenende и MIC да бъдат осъдени да платят фактурата от 27 ноември 1998 г. и съответния данък върху добавената стойност ведно с лихвите и разноските. ICF твърди, че приложимо към договора е белгийското право.

23. С решение от 28 януари 2004 г. Rechtbank te Haarlem приема, че спрямо договора е приложимо нидерландското право. Тъй като съгласно нидерландското право вземанията на ICF са погасени по давност, той обявява иска за недопустим.

24. ICF подава жалба пред Gerechtshof te Amsterdam. Последният потвърждава решението на първата инстанция. Той отхвърля довода на ICF, според който страните са избрали за приложимо към договора белгийското право, тъй като договорът е бил изпратен на Balkenende и на MIC, но не е бил подписан от тях.

25. Пред Gerechtshof ICF изтъква, че на основание член 4, параграф 2 от Римската конвенция, приложимо е белгийското право. Според тази юрисдикция разглежданият договор следва да се счита за договор, който основно има за предмет превоза на товари по смисъла на член 4, параграф 4, последно изречение от тази конвенция. Освен това според посочената юрисдикция договорът бил свързан потясно с Нидерландия, отколкото с Белгия, така че презумпцията по член 4, параграф 2 не се прилагала.

26. ICF подава касационна жалба в Hoge Raad der Nederlanden (Нидерландия).

27. Запитващата юрисдикция, която има съмнения по тълкуването на член 4 от Римската конвенция, поставя на Съда няколко преюдициални въпроса.

III — Преюдициалните въпроси

28. Hoge Raad der Nederlanden решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 4, параграф 4 от Конвенцията […] да се тълкува в смисъл, че той се отнася само до чартирането за еднократен превоз и че другите видове чартиране не попадат в обхвата на тази разпоредба?

2) При утвърдителен отговор на [първия въпрос] трябва ли член 4, параграф 4 от Конвенцията […] да се тълкува в смисъл, че доколкото другите видове чартиране се отнасят също до превоза на товари, разглежданият договор, който е свързан с този превоз, попада в приложното поле на тази разпоредба и че за останалата част от договора приложимото право се определя съгласно член 4, параграф 2 от Конвенцията […]?

3) При утвърдителен отговор на [втория въпрос] въз основа на коя от двете посочени правни системи трябва да се прецени възражението за изтекла погасителна давност, повдигнато във връзка с направеното въз основа на договора искане?

4) Ако основната част от договора се отнася до превоза на товари, трябва ли да не се взема предвид посоченото във [втория въпрос] обособяване и трябва ли приложимото право за всички части от договора да се определя съгласно член 4, параграф 4 от Конвенцията […]?

5) Трябва ли изключението, предвидено в член 4, параграф 5, второ изречение от Конвенцията […], да се тълкува в смисъл, че съдържащите се в член 4, параграфи 2[—]4 от Конвенцията презумпции не се вземат предвид само ако от всички обстоятелства е видно, че посочените в тези разпоредби критерии за привързване нямат истинска стойност на привързване, или не трябва да се вземат предвид и когато от обстоятелствата е видно, че е налице по-тясно привързване към друга държава?“

IV — Анализ

А — *Предварителни бележки*

29. На първо място, следва да се отбележи, че по силата на протоколите от 19 декември 1988 г. [4], влезли в сила на 1 август 2004 г., Съдът е компетентен да тълкува разпоредбите на Римската конвенция.

30. От друга страна, по силата на член 2, буква а) от Първия протокол Hoge Raad der Nederlanden може да поиска от Съда да се произнесе по преюдициален въпрос, повдигнат по висящо пред него дело и отнасящ се до тълкуване на разпоредбите на Римската конвенция.

4 — Първи протокол 89/128/ЕИО за тълкуването от Съда на Европейските общности на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (ОВ L 48, стр. 1, Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 170), както и конвенциите за присъединяване от 10 април 1984 г., 18 май 1992 г. и 29 ноември 1996 г., и Втори протокол 89/129/ЕИО, предоставящ на Съда на Европейските общности определени правомощия за тълкуване на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (ОВ L 48, стр. 17, Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 186), както и конвенциите за присъединяване от 10 април 1984 г., 18 май 1992 г. и 29 ноември 1996 г.

Б — *По преюдициалните въпроси*

31. Съдът за първи път трябва да даде тълкуване на Римската конвенция, и поточно, на разпоредбата на тази конвенция, свързана с приложимото към договора право при липса на избор от страните.

32. Разглеждането на преюдициалните въпроси, поставени от запитващата юрисдикция, налага предварително да бъде изложено съдържанието на системата, въведена от Римската конвенция.

1. Системата, въведена от Римската конвенция

33. Държавите членки приемат Римската конвенция, за да продължат работата по правната унификация в областта на международното частно право, започнала с приемането на Брюкселската конвенция от 27 септември 1968 г. относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела [5].

5 — ОВ L 299, 1972 г., стр. 32; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 3. Тази конвенция е заменена с Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, стр. 1, Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74).

34. Според преамбюла на Римската конвенция тя си поставя за цел да установи унифицирани правила за приложимото право към договорните задължения. В доклада относно Конвенцията за приложимото право към договорните отношения [6] се уточнява, че посочената конвенция е плод на загрижеността да се премахнат трудностите, които произтичат от разнообразието на стълкновителни норми, по-специално в областта на договорите. Според г-н Vogelaar, по това време генерален директор на генерална дирекция „Вътрешен пазар и сближаване на законодателствата" в Комисията, голямото предимство на Римската конвенция е, че с нея се повишава равнището на правната сигурност, увеличава се доверието в стабилността на правните отношения, улесняват се споразуменията относно компетентността с оглед приложимото право и нараства защитата на придобитите права в частното право като цяло.

35. Следователно целта на Римската конвенция е да унифицира стълкновителните норми, за да могат да са приложими едни и същи закони независимо от мястото на постановяване на решението.

36. За да се постигне тази цел, член 3 от Римската конвенция прогласява принципа на автономия на волята на страните при избора на приложимо право за договорните задължения. Съгласно този принцип, който е общ за държавите членки, договорът се урежда от избраното от страните право.

37. Видяхме, че при липса на избор, член 4 от Римската конвенция предоставя на съда необходимите елементи за определяне на приложимото право. Системата, установена с тази разпоредба, според мен е развита по следния начин:

38. Член 4, параграф 1 от Римската конвенция гласи, че при липса на избор на приложимо право от страните „договорът се урежда от правото на държавата, с която той е в най-тясна връзка. Въпреки това, ако една част от договора може да бъде обособена от останалата и е в потясна връзка с друга държава, тази част по изключение може да се уреди от правото на тази друга държава".

39. Първото изречение от тази разпоредба, което може да изглежда малко неясно, в действителност доста добре отразява разбиранията на юрисдикциите на държавите членки.

40. Всъщност докладът Giuliano и Lagarde сочи, че в повечето държави членки обективното схващане за прилагането на правото спрямо договора преобладава над установените и строги критерии за привързване [7]. При липса на избор от страните на приложимо към договора право съдът следва да издири белези,

6 — Доклад на г-н Giuliano — професор в университета в Милано, и на г-н Lagarde — професор в университета Париж I (ОВ C 282, 1980 г., стр. 1, наричан по-нататък „докладът Giuliano и Lagarde").

7 — Вж. член 4, параграф 1 от доклада Giuliano и Lagarde.

които позволяват да се определи мястото на този договор в една или друга държава.

41. От своя страна член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция се отнася до това, което обикновено се нарича „обособяване“ на части в даден договор. На възможността за обособяване ще се спра по-подробно в последната част на това изложение.

42. Очевидната гъвкавост на член 4, параграф 1 от Римската конвенция е донякъде ограничена от цяла поредица презумпции, съдържащи се в следващите параграфи.

43. Така например член 4, параграф 2 от Римската конвенция предвижда, че „се презумира, че договорът е в най-тясна връзка с държавата, в която страната, която трябва да изпълни [характерната] престация по договора, е имала в момента на сключване на договора, своето обичайно местопребиваване или, в случая на търговско дружество, сдружение или юридическо лице, своята централна администрация. Ако договорът е сключен в изпълнение на занятието или професионалната дейност на тази страна, тази държава е държавата, в която се намира нейното основно място на дейност или, ако съгласно разпоредбите на договора задължението трябва да бъде изпълнено на място, различно от основното място на дейност, това е държавата, в която се намира това място на дейност“.

44. Докладът Giuliano и Lagarde сочи, че тази разпоредба конкретизира и обективира понятието за „най-тясна връзка“ и опростява значително определянето на приложимия към договора закон при липса на избор от страните [8]. Уточнява се също, че привързването на договора „отвътре“ позволява да се избегне възможността това привързване да се извършва по външни за договора елементи, които нямат действителна връзка с него, например националността на страните или мястото на сключване на договора [9].

45. Изборът на местопребиваването, на централната администрация или мястото на дейност на страната, която трябва да изпълни характерната престация, за място на приложимото към договора право може да бъде обяснено според мен с факта, че това право има предимството да е най-познато за изпълнителя на това задължение, по-специално без езикова бариера, и на прилагането на което той може правомерно да разчита.

46. Освен това при самото упражняване на професионалната си дейност страната, която трябва да изпълни характерната престация, ще сключи множество договори. Ето защо по практически съображения е препоръчително всички сключвани от него договори да бъдат подчинени на едно и също право. На това несъмнено би могло да се възрази, че същото се отнася

8 — Вж. член 4, параграф 3, седма алинея от доклада Giuliano и Lagarde.

9 — Вж. член 4, параграф 3, втора алинея от доклада Giuliano и Lagarde.

и за съдоговорителя при двустранните договори. В преобладаващия брой случаи обаче насрещната престация се състои единствено в заплащането на определена сума.

47. Следователно изборът на местопребиваването, централната администрация или мястото на дейност на страната, която трябва да изпълни характерната престация, за място на приложимото към договора право, изглежда най-подходящ.

48. Тази обща презумпция има две изключения, изброени в член 4, параграфи 3 и 4 от Римската конвенция.

49. В действителност, на първо място, „доколкото предмет на договора е вещно право върху недвижимо имущество или право на ползване на недвижимо имущество, се презумира, че договорът е в най-тясна връзка с държавата, в която е разположено недвижимото имущество“.

50. Подчиняването на този вид договори на особена презумпция, която посочва lex rei sitae, може да бъде обяснено с факта, че в този случай център на тежестта е самото недвижимо имущество.

51. Както изглежда впрочем, по тази причина докладът Giuliano и Lagarde уточнява, че член 4, параграф 3 от Римската конвенция не включва договорите за строеж или ремонт на недвижими имоти [10]. Предметът на тези договори не е определено право върху недвижимия имот, а предоставянето на услуги, например извършване на ремонтни работи на недвижимия имот. В този случай можем да предположим, че приложимото право при липса на избор от страните, ще бъде определено от общата презумпция и ще бъде правото по местопребиваването на страната, която трябва да изпълни характерната престация.

52. На второ място, член 4, параграф 4 от Римската конвенция предвижда, че „[д]оговорът за превоз на товари не се подчинява на презумпцията в параграф 2. При този договор, ако държавата, в която в момента на сключването на договора се намира основното място на дейност на превозвача, е също държавата, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на товародателя, се презумира, че договорът е в най-тясна връзка с тази държава. При прилагане на този параграф за договори за превоз на товари се считат договорите [за чартиране] за еднократен превоз или други договори, които основно имат за предмет превоза на товари“.

53. Установяването на специална презумпция за договора за превоз на товари може да се обясни с факта, че много често в международните отношения

10 — Вж. член 4, параграф 4, четвърта алинея от доклада Giuliano и Lagarde.

обичайното местопребиваване на страната, която трябва да изпълни характерната престация, а именно на превозвача, няма обективна връзка с договора, тъй като основният предмет на този договор е превозът на товари. Такъв например е случаят с превозвач, установен в Германия, на когото е възложен превозът на товари на френски товародател от Франция към Италия.

54. Ето защо само ако държавата, на чиято територия е обичайното местопребиваване на превозвача, съвпада с тази, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на товародателя, договорът ще се урежда от правото на тази държава. Така е налице съчетаване на множество фактори за привързване към едно и също място.

55. Ако тези две условия не са изпълнени, член 4, параграф 4 от Римската конвенция не се прилага.

56. Тази разпоредба не уточнява какво решение следва да се вземе в този случай.

57. Според мен е разумно да се счита, че при това положение съдът, на когото е възложено да определи приложимото към договора право, следва да се основава на общото правило, установено в член 4, параграф 1 от тази конвенция. По този начин той би могъл да обсъди елементите от договора, които му позволяват да определи центъра на тежестта на последния.

58. Следователно се поставя въпросът дали при това положение случаят отново попада в приложното поле на общата презумпция, установена в член 4, параграф 2 от посочената конвенция. Считам, че това не е така поради следните съображения.

59. Следва да се припомни, че член 4, параграф 4 от Римската конвенция предвижда, че „[д]оговорът за превоз на товари не се подчинява на презумпцията в параграф 2“.

60. Според мен това първо изречение следва да се разбира в смисъл, че ако няма съвпадение между местопребиваването на превозвача и това на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на товародателя, презумпцията в параграф 2 не се прилага в никакъв случай.

61. В действителност специалната презумпция, установена в член 4, параграф 4 от Римската конвенция, всъщност препраща обратно към прилагането на закона по местопребиваването на стра-

ната, която трябва да изпълни характерната престация, а именно превозвача.

62. Както видяхме, съставителите на Римската конвенция приемат, че местопребиваването на превозвача не е достатъчен елемент, за да бъде привързан договорът към правото по местопребиваването. Следователно се налага тясната връзка на договора с държавата по местопребиваване на превозвача да се потвърди с друг елемент, и по-специално мястото на натоварване, на разтоварване или основното място на дейност на товародателя.

63. Дори съставителите да са се погрижили да подчинят на тези условия привързването на даден договор за превоз на товари към правото по местопребиваването на превозвача, ми се струва, че препращането към общата презумпция по член 4, параграф 2 от Римската конвенция в случаите, когато условията не са изпълнени, ще противоречи на полезното действие на член 4, параграф 4 от тази конвенция.

64. Както вече бе пояснено, договорът за превоз на товари е сложен договор, чиито елементи за привързване са много и разностранни. Превозвачът може да е установен във Франция, товародателят — в Италия, а превозът да се извършва между Нидерландия и Белгия. Както изглежда, нито една от тези държави няма предимство пред останалите. Според мен именно по тези съображения договорът за превоз на товари е предмет на специална презумпция в Римската конвенция.

65. Ето защо смятам, че ако условията по член 4, параграф 4 от тази конвенция не са изпълнени, съдът ще трябва да установи във всеки конкретен случай държавата, която е в най-тясна връзка с договора в съответствие с общото правило по член 4, параграф 1 от посочената конвенция [11].

66. Въпреки че чрез прилагането на презумпциите с Римската конвенция се цели да се въведе повече предвидимост при прилагането на стълкновителните норми, съществува обаче определен елемент, възприет в Регламент Рим I, чиято цел е да се покаже, че е запазена известна гъвкавост в системата на Конвенцията.

11 — Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (ОВ L 177, стр. 6, наричан по-нататък Регламент Рим I) изглежда запълва тази празнота в член 4, параграф 4 от Римската конвенция. В действителност по силата на член 5, параграф 1 от Регламент Рим I, приложим относно договорите за превоз на товари, ако не са изпълнени условията, посочени в член 4, параграф 4 от посочената конвенция, и възпроизведени в Регламент Рим I, се прилага правото на държавата, в която се намира договореното между страните място на доставяне. Ето защо можем да приемем, че правната сигурност и предвидимостта на приложимото право са взели превес над гъвкавостта при прилагане на стълкновителната норма.

67. В действителност член 4, параграф 5 от Римската конвенция гласи, че „[п]араграф 2 не се прилага, ако [характерната] престация не може да бъде определена и презумпциите на параграфи 2, 3 и 4 не се вземат предвид, когато от обстоятелствата като цяло е видно, че договорът е в най-тясна връзка с друга държава“.

68. Според мен тази разпоредба следва да се тълкува по следния начин. Ако характерната престация не може да бъде определена, член 4, параграф 5 от Римската конвенция препраща към член 4, параграф 1 от тази конвенция, който предвижда, че договорът се урежда от правото на държавата, с която той е в най-тясна връзка.

69. От друга страна, дори в случай че характерната престация е определена, презумпцията по член 4, параграф 2 от посочената конвенция може да не се вземе предвид, ако от обстоятелствата като цяло е видно, че договорът е в най-тясна връзка с друга държава. Същото се отнася и до презумпциите по член 4, параграфи 3 и 4 от Римската конвенция.

70. Докладът Giuliano и Lagarde посочва, че смисълът на член 4, параграф 5 е, че доколкото Римската конвенция установява обща стълкновителна норма, предназначена да се прилага по отношение на почти всички видове договори, в замяна на това непременно се предоставя свобода на преценка на съда всеки път, когато обстоятелствата като цяло сочат, че връзката, която първоначално е считана за най-тясна, е заменена с друга [12].

71. Прилагането на член 4, параграф 5 от Римската конвенция е подложено на обсъждане. В действителност изглежда, че се открояват две тенденции. Според първата тенденция тази разпоредба е субсидиарна спрямо общата и специалните презумпции. Тази тенденция, споделяна от малцинството, изглежда се възприема от шотландските и нидерландските юрисдикции. Посочената разпоредба се прилагала единствено когато с оглед особените обстоятелства по случая основното място на дейност на страната, която трябва да изпълни характерната престация по договора, е без реално значение като критерий за привързване [13].

12 — Вж. член 4, параграф 7, четвърта и пета алинея от доклада Giuliano и Lagarde

13 — Вж. по-специално Решение на Hoge Raad der Nederlanden от 25 септември 1992 г. по дело Société Nouvelle des Papeteries de l'AA SA/BV Machinefabriek BOA (Nederlandse Jurisprudentie 1992, № 750), както и Решение на Court of Session (Scotland) (Обединено кралство) от 12 юли 2002 г. по дело Caledonia Subsea Ltd/Micoperi Srl (2002 SLT 1022).

72. Ето защо презумпциите по член 4, параграфи 2—4 от Римската конвенция са считани за силни.

73. Втората тенденция, която се установява по отношение на прилагането на член 4, параграф 5 от тази конвенция, е по-колеблива и по-гъвкава. Би могло да се счете, че за неприлагането на презумпциите няма строги правила [14], като юрисдикциите избират да приложат тази разпоредба или без предварително да изследват презумпциите, или като изложат мотиви за неприлагането на тези презумпции.

74. Според мен по съображения, свързани със спазване на принципа за правна сигурност и за да се гарантира предвидимостта, която Римската конвенция си поставя за цел, е уместно да се прилага член 4, параграф 5 от тази конвенция, доколкото е установено, че презумпциите по член 4, параграфи 2—4 от посочената конвенция, не отразяват действителната връзка на договора с така определеното място [15].

75. Както видяхме, Римската конвенция всъщност е приета с цел да се премахнат неудобствата, предизвикани от разнообразието на стълкновителни норми и да се увеличи предвидимостта при прилагането на тези норми. Впрочем с Регламент Рим I също се поставят тези цели. В шестнадесетото съображение от Регламента се посочва, че „[з]а да се допринесе за постигането на правна сигурност в европейското пространство на правосъдие, която е общата цел на [посочения] регламент, стълкновителните норми следва да бъдат с висока степен на предвидимост“.

76. Именно с цел повишаване на равнището на правна сигурност съставителите на Римската конвенция са се погрижили да въведат презумпции. Предназначението на тези презумпции е да се определи правото на държавата, за която се предполага, че е в най-тясна връзка с договора. Такъв е например случаят с договор за наем, когато определеното по силата на член 4, параграф 3 от тази конвенция право ще е това на държавата, в която се намира съответният недвижим имот.

14 — Вж. по-специално Решение на Cour de cassation (Франция) от 19 декември 2006 г. (cass com n° 05-19.723). Така например, Cour de cassation приема, че „в съответствие с член 4, параграф 1 от Римската конвенция, договорът се урежда от правото на държавата, с която той е в най-тясна връзка; от съвместното прилагане на параграфи 2 и 5 следва, че за да определи най-подходящото право, съдът, пред който е висящ спорът, трябва да сравни връзките между договора и, от една страна, държавата, в която страната, която трябва да изпълни характерната престация има своето обичайно местопребиваване в момента на сключване на договора, и от друга страна, съответно другата държава, и да издири тази, с която той е в най-тясна връзка“. Вж. също така Решение на High Court of Justice (England & Wales) (Обединено кралство) от 13 декември 1993 г. по дело Bank of Baroda/Vysya Bank (1994) 2 Lloyd's Rep. 87, 93), в което английската юрисдикция не взема предвид презумпцията на член 4, параграф 2 от Римската конвенция с оглед на член 4, параграф 5 от тази конвенция, който свързва договора с правото, с което той е в най-тясна връзка съобразно конкретните обстоятелства.

15 — Вж. в този смисъл Зелена книга за преобразуването на Римската конвенция от 1980 г. за приложимото право към договорните задължения в общностен акт и за осъвременяването ѝ (COM(2002) 654 окончателен, стр. 27 и 28)

77. Въпреки това, и именно тук се крие според мен смисълът на член 4, параграф 5 от посочената конвенция, ако съдът счете, че така определеното право на държавата няма действителна връзка с договора, презумпциите, които са оборими [16], могат да не се вземат предвид [17].

78. Ако се върнем към примера с договора за наем, можем да предположим, че такъв договор, сключен между двама френски граждани, с предмет наем на имот за сезонно ползване в Италия, ще има потясна връзка с Франция. В този случай множество елементи сочат към държава, различна от определената според презумпцията. Двете страни по договора са френски граждани, несъмнено договорът е сключен във Франция и a priori би било в техен интерес към договора да се прилага френското право, дори и само заради езика, както и защото се предполага, че това е правото, което те познават.

79. Тази гъвкавост при прилагането на стълкновителната норма може да се оправдае с желанието да не се налага по принуда правото на държава, която в крайна сметка има твърде малко действителни връзки с договора.

80. Освен това при прилагането на стълкновителната норма по член 4, параграф 1, второ изречение на Римската конвенция също се забелязва известна гъвкавост. Тази разпоредба в действителност предвижда, че ако една част от договора може да бъде обособена от останалата и е в потясна връзка с друга държава, тази част по изключение може да се уреди от правото на тази друга държава.

81. Изглежда, въпросът за обособяването на части в даден договор е обсъждан в работната група за съставяне на проекта за Римската конвенция.

82. В действителност в доклада Giuliano и Lagarde се посочва, че „никой от представителите не изрази желание да се насърчава обособяването“, но „мнозинството експерти бяха склонни [такава] възможност да бъде запазена […] при условие, че [съдът] ще я прилага по изключение и спрямо част, която е самостоятелна и може да бъде обособена от останалата, спрямо договора, а не спрямо спора“ [18].

83. Според г-н Lagarde въпросът за обособяването на части в даден договор следва да се разглежда ограничително. Поспециално, дори две задължения да подлежат на изпълнение в две различни държави, от това не следва, че те могат да бъдат обособени. Г-н Lagarde по-нататък посочва, че за да счита, че дадена част от

16 — Вж. член 4, параграф 9 от доклада Giuliano и Lagarde.

17 — Тази възможност впрочем е възпроизведена в член 4, параграф 3 от Регламент Рим I.

18 — Вж. член 4, параграф 8, втора алинея от доклада Giuliano и Lagarde. Вж. също така и член 3, параграф 4 от същия.

договора може да се обособи, трябва да е възможно тя да бъде предмет на отделно решение независимо от решението, прието по отношение на останалите елементи на договора [19].

84. Така например договорът за продажба на оборудване с поемане на задължение за сервизно обслужване може да бъде подчинен на две различни законодателства, доколкото тези два аспекта могат обективно да се обособят [20].

85. Следва да се поясни също, че в доклада Giuliano и Lagarde се посочва, че „[с]ледователно думите „по изключение“ трябва да се тълкуват в смисъл, че съдът трябва да прибягва към обособяване колкото е възможно по-рядко“ [21].

86. Изборът обособяване да се позволява само по изключение може да бъде лесно обяснен с желанието да не се засяга съгласуваността на даден договор и да не се достигне до избор на законодателства, от който да последват противоречиви резултати [22].

87. Впрочем самите национални юрисдикции не са склонни да прилагат обособяването. Например Court of Appeal (England & Wales) посочва, че обособяване може да възприеме само по отношение на отделни самостоятелни клаузи в рамките на един и същ договор, които могат да се разглеждат отделно от останалата част на договора [23].

88. Много преди приемането на Римската конвенция Bundesgerichtshof (Германия) също приема, че по правило следва да се определи един център на тежестта на договора и към съответното правоотношение да се прилага само едно право [24].

89. Следователно обособяването на части в даден договор има граници и поради това трябва да се прилага по изключение. То не трябва да води до обезсмисляне на основната цел на Римската конвенция да се гарантира известна предвидимост при прилагането на стълкновителните норми.

19 — Lagarde, P., „Le nouveau droit international privé des contrats après l'entrée en vigueur de la Convention de Rome du 19 juin 1980“, RC Dip, 80(2), април—юни 1991 г., стр. 287.

20 — Mayer, P., и Heuzé, V., Droit international privé, 9 ed., Montchrestien, Paris, 2007, № 710.

21 — Вж. член 4, параграф 8, четвърта алинея от доклада Giuliano и Lagarde.

22 — Вж. член 3, параграф 4, първа алинея от доклада Giuliano и Lagarde.

23 — Решение от 28 юли 1998 г. по дело The Governor and Company of Bank of Scotland of the Mound/Butcher (1998) EWCA Civ 1306). Вж. също Решение на High Court of Justice (England & Wales) от 6 ноември 2001 г. по дело CGU International Insurance plc/Szabo & Ors. (2002) 1 All ER (Comm) 83)и Решение от 4 март 2003 г. по дело American Motorists Insurance Co (Amico)/Cellstar Corp & Anor (2003) EWCA Civ 206, точка 33).

24 — Решение на Bundesgerichtshof от 7 май 1969 г. (VIII ZR 142/68, DB 1969, 1053).

90. Сега ще разгледам преюдициалните въпроси с оглед на тези съображения.

2. Преюдициалните въпроси

91. Според мен е уместно преюдициалните въпроси да се разгледат по следния начин.

92. На първо място, с първия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали договор като разглеждания в главното производство попада в приложното поле на член 4, параграф 4 от Римската конвенция.

93. По-нататък с петия въпрос от Съда се иска да уточни обхвата на член 4, параграф 5 от тази конвенция, според който презумпциите, установени в член 4, параграфи 2—4 могат да не се вземат предвид, когато от обстоятелствата като цяло е видно, че договорът е в най-тясна връзка с друга държава.

94. На последно място, с втория, третия и четвъртия въпрос, запитващата юрисдикция иска да се установи дали е възможно да се приложи обособяване на части в договор като разглеждания в главното производство. Тя поставя този въпрос по-специално предвид обстоятелството, че съобразно приложимото право сроковете за погасяване по давност на произтичащите от договора права са различни.

95. Според мен е уместно първият и петият въпрос да бъдат разгледани заедно. В действителност от тези въпроси е видно, че запитващата юрисдикция иска от Съда да определи приложимото право спрямо договор като разглеждания в главното производство с оглед на системата, въведена от член 4 от Римската конвенция.

96. Ето защо ще посоча, от една страна, причините, поради които считам, че този договор не попада в обхвата на член 4, параграф 4 от тази конвенция, а от друга страна — причините, поради които смятам, че за да определи приложимото право спрямо посочения договор, запитващата юрисдикция следва да установи държавата, която е в най-тясна връзка с посочения договор съгласно член 4, параграф 1 от посочената конвенция.

97. На последно място, ще изложа мотиви защо считам, че този договор не подлежи на обособяване на части.

а) Относно прилагането на системата, въведена от член 4 от Римската конвенция

98. Запитващата юрисдикция поставя въпроса дали изпълняваният от ICF и MIC договор може да се квалифицира като договор за превоз на товари и по този начин да попадне в обхвата на член 4, параграф 4 от Римската конвенция.

99. Следва да се припомни, че по силата на този договор ICF предоставя на разположение на Balkenende вагони, като последното действа за сметка на MIC, и осигурява превоза на товарите по железопътна линия между Амстердам и Франкфурт. За оперативната част от превоза отговаря само MIC, което дава под наем на трети лица капацитета за натоварване, с който разполага.

100. Запитващата юрисдикция посочва също така, че ICF е дружество, установено в Белгия, докато Balkenende и MIC са установени на територията на Нидерландия.

101. Както видяхме в точка 54 от настоящото заключение, член 4, параграф 4 от Римската конвенция се прилага единствено в случаите, когато държавата, на чиято територия е установен превозвачът, е същата държава, на територията на която е мястото на натоварване или на разтоварване или основното място на дейност на товародателя. На този етап от изложението няма голямо значение дали договорът, сключен между ICF, от една страна, и Balkenende и MIC, от друга страна, може да бъде квалифициран като договор за превоз на товари по смисъла на тази разпоредба.

102. Ето защо следва да се приеме за установено, че по настоящото дело тези места не съвпадат. В действителност ICF е установено в Белгия, докато съдоговорителите Balkenende и MIC са установени в Нидерландия. Освен това превозът се извършва от Амстердам до Франкфурт, което означава, че натоварването е в Нидерландия, а разтоварването — в Германия.

103. Ето защо считам, че дори да се предположи, че разглежданият договор може да се квалифицира като договор за превоз на товари по смисъла на член 4, параграф 4 от Римската конвенция, този договор не попада в приложното поле на тази разпоредба, тъй като не са изпълнени изискваните условия.

104. Ето защо предвид посочените по-горе съображения, ако не са изпълнени условията на тази разпоредба, считам, че следва да се приложи общото правило, прогласено в член 4, параграф 1 от Римската конвенция.

105. Следователно запитващата юрисдикция трябва да установи държавата, която е в най-тясна връзка с разглеждания в главното производство договор. При тази проверка могат да бъдат взети предвид множество елементи. Поспециално могат да се вземат предвид мястото на сключване на договора, мястото на изпълнението му, местопребиваването или централната администрация на страните и предметът на договора. Така тези елементи ще доведат съда до пресечната точка, център на тежестта на договора.

106. Няколкото елемента, изложени от запитващата юрисдикция, изглежда правят Нидерландия център на тежестта на договора. В действителност следва да се припомни, че ICF е установено в Белгия, Balkenende и MIC — в Нидерландия, а превозът се извършва от Амстердам до Франкфурт.

107. Ето защо към този договор би следвало да се прилага нидерландското право. При всяко положение националният съд следва да установи с коя държава посоченият договор е в най-тясна връзка.

108. Предвид всички тези съображения считам, че договор с предмет предоставянето на транспортно средство за целите на превоза на товари по определен маршрут, не попада в обхвата на член 4 параграф 4 от Римската конвенция, когато мястото на дейност на предприятието, което отговаря за извършването на превоза е в друга държава, различна от тази, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на съдоговорителя.

109. Ето защо считам, че за да се определи приложимото към такъв договор право, националният съд следва в съответствие с член 4, параграф 1 от Римската конвенция да установи правото на държавата, с която този договор е в най-тясна връзка.

б) Относно възможността за обособяване

110. С втория, третия и четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали е възможно да се приложи обособяване на части в договор като разглеждания в главното производство. Тя поставя този въпрос по-специално предвид обстоятелството, че съобразно приложимото право сроковете за погасяване по давност на произтичащите от договора права са различни.

111. От тези въпроси е видно, че запитващата юрисдикция иска всъщност да се установи дали задължението на Balkenende и MIC да изпълнят насрещната престация за задължението, което ICF е изпълнил, може да бъде обособено от останалата част на сключения от тези страни договор, тъй като от това зависи дали според приложимото право искът на ICF е погасен по давност или не.

112. Както видяхме, в член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция обособяването е предвидено като изключение.

113. В крайна сметка обособяването има смисъл само ако частта, спрямо която се предвижда прилагането на различно право, се обособява като самостоятелна спрямо останалата част от договора и ако тази част е в по-тясна връзка с правото на друга държава.

114. В настоящото дело ми се струва, че е трудно да се възприеме възможност за обособяване. Договорът, сключен между ICF, от една страна, и Balkenende и MIC, от друга страна, има за предмет една-единствена престация, а именно предоставянето на транспортно средство за превоз на товари по определен маршрут, чиято насрещна престация е заплащането на определена сума. Тази реципрочност на задълженията на страните изглежда налага към договора да се прилага едно право.

115. Според мен положението би било различно, ако договорът обхващаше множество задължения, които могат да се обособят едно от друго, като например задължението за доставка на товара на територията на Германия след пристигането му във Франкфурт. Изглежда, че тогава тези две задължения биха могли обективно да бъдат обособени.

116. Впрочем следва да се добави, че дори да се предположи, че определена част от разглеждания в главното производство договор би могла да се обособи от останалата му част, това не променя обстоятелството, че съгласно член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция, съдът ще трябва да се увери, че тази самостоятелна част е в по-тясна връзка с правото на друга държава. Предвид посоченото в точки 106 и 107 от настоящото заключение ми се струва трудно която и да е било част от договора да се свърже с белгийското право, според което, да припомним, искът на ICF не е погасен по давност.

117. Ето защо считам, че в рамките на договор, който има за предмет предоставянето на транспортно средство за превоз на товари по определен маршрут, член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция не се прилага.

V — Заключение

118. Предвид всички изложени по-горе съображения предлагам на Съда да отговори по следния начин на преюдициалните въпроси, поставени от Hoge Raad der Nederlanden:

„Договор с предмет предоставянето на транспортно средство за целите на превоз на товари по определен маршрут не попада в обхвата на член 4, параграф 4 от Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (Римска конвенция), когато мястото на дейност на предприятието, което отговаря за извършването на превоза, е в държава, различна от тази, в която е мястото на натоварване или разтоварване или основното място на дейност на съдоговорителя.

В съответствие с член 4, параграф 1, първо изречение от Римската конвенция приложимото към такъв договор право е това на държавата, с която този договор е в най-тясна връзка. Тази връзка може да се изведе например от обстоятелството, че по договор като разглеждания в главното производство съдоговорителите са установени в Нидерландия и мястото на натоварване е в същата държава.

Член 4, параграф 1, второ изречение от Римската конвенция трябва да бъде тълкуван в смисъл, че част от договора може да се урежда от правото на друга държава, ако тази част се обособява като самостоятелна спрямо останалата част от договора. Договор като разглеждания в главното производство, който има за предмет една-единствена престация, а именно предоставянето на транспортно средство за превоз на товари по определен маршрут, не отговаря на това изискване.“